

งาน “สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๙”
เรื่องปลุกฝังคุณธรรม ๔.๐
พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา สร้างคนดีสู่สังคม

คุณธรรมคืออะไร

คุณธรรมตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า **VIRTUE** ซึ่ง Longman Dictionary of Contemporary English (๑๙๙๕) ให้นิยามไว้ ๒ นัย คือ ๑ หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน และ ๒ หมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม

นอกจากนี้ คำว่า คุณธรรม ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ยังหมายถึง สภาพคุณงามความดี ขณะที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ บัญญัติว่า **คุณธรรม หมายถึง** สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาปเป็นเครื่องกระตุ้น ผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่มีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการของสังคมไทย

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง **“สภาพความดีที่เกิดขึ้นในจิตใจของคน และแสดงออกเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ดีจนเคยชิน ก่อให้เกิดประโยชน์สุขในสังคม”**

ระดับของคุณธรรม

คุณธรรมระดับบุคคล เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของส่วนรวม ตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่งได้ ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยผลักดัน

ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายใน ทำให้คนเกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ ให้สำเร็จประกอบด้วย **วินัย อดทน ขยัน** เป็นคุณธรรมที่สร้างฐานรากที่แข็งแกร่งให้คนในสังคม

กลุ่มที่ ๒ คุณธรรมเป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง

ทำหน้าที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงสร้างแรงผลักดันให้เกิดคุณธรรมชุดแรก ประกอบด้วย **ซื่อสัตย์ ซื่อตรง รับผิดชอบ** เป็นคุณธรรมรากฐานของจิตใจที่ซื่อตรง

กลุ่มที่ ๓ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง

ทำหน้าที่เหนี่ยวรั้งไม่ให้คนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ผิดหลักคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย **มีสติ พอเพียง** เป็นคุณธรรมที่สร้างฐานความสุจริต ไม่โลภ ต้านทานความอยากได้ตามกระแสนิยม

กลุ่มที่ ๔ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน

ทำหน้าที่สนับสนุนให้บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ โดยมุ่งหวังผลเพื่อ ประโยชน์ส่วนรวม เกิดการเคารพและให้ความสำคัญต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักของความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบด้วย **เมตตา กรุณา กตัญญู เสียสละ** การปลูกฝังคุณธรรมกลุ่มนี้จะช่วยให้เกิดจิตอาสา และเปลี่ยนสังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมอย่างแท้จริง

คุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ในสังคมนั้น ยกระดับจากคุณธรรมระดับบุคคลสู่การอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีหลักการสำคัญ ๒ ข้อ คือ ข้อห้ามกับข้อพึงปฏิบัติ

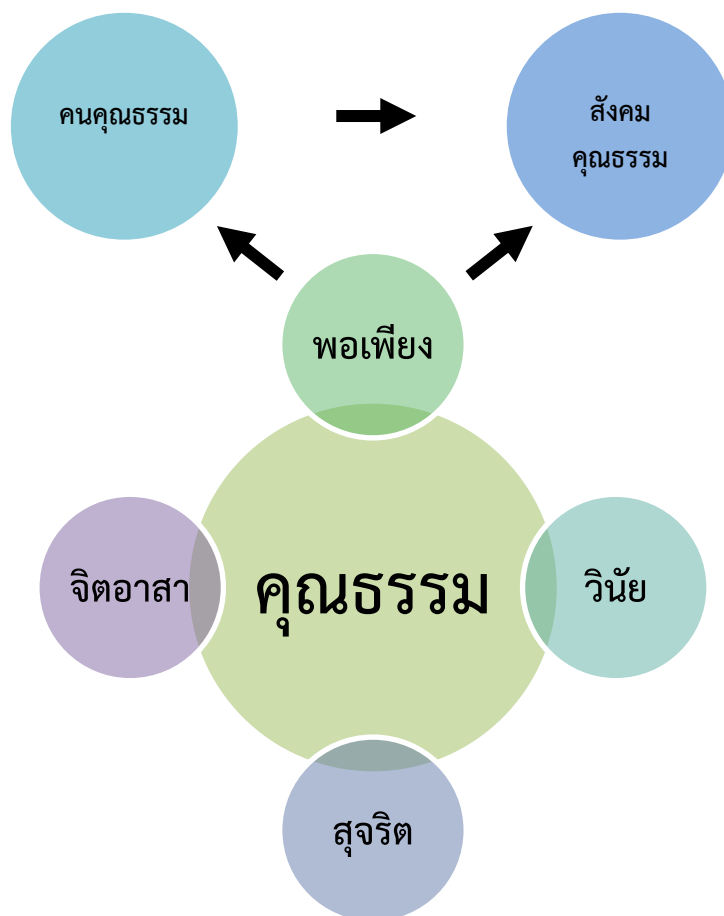
- **ข้อห้าม** คือ ห้ามทำให้อื่นและส่วนรวมมีความทุกข์
- **ข้อพึงปฏิบัติ** คือ ให้ทำให้อื่นและส่วนรวมมีความสุข

หลักการสำคัญของคุณธรรมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม คือ **ต้องทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ใหญ่กว่าเสมอ**

พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา : สร้างคนดีสู่สังคม

- “พอเพียง” เป็นศาสตร์พระราชและเป็นคุณธรรมฐานรากที่จะนำไปสู่คุณธรรมอื่นๆ
- “วินัย” เพื่อเสริมสร้างการประพฤติปฏิบัติตนของคนไทยให้มีความเข้มแข็ง เคารพกติกา การอยู่ร่วมกัน
- “สุจริต” เพื่อแก้วิกฤติการทุจริตที่ต้นทาง
- “จิตอาสา” เพื่อให้คนไทยใส่ใจสังคมและอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง

อย่างไรก็ตาม การเน้นคุณธรรม **พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา** ไม่ได้หมายความว่าละเลยคุณธรรมด้านอื่นๆ แต่ยังสนับสนุนให้มีการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กรและพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย

พอเพียง

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผล ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

จากความหมายของคุณธรรม “พอเพียง” ข้างต้น จะเห็นคุณลักษณะของความพอเพียง ดังนี้

คุณธรรม “พอเพียง” เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ ถือเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของคนไทยและสังคมไทย ซึ่งเราจะเห็นได้จากหลักธรรมคำสอนของศาสนา และผลเชิงประจักษ์จากการปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียง เป็นคุณธรรมที่ต้องพัฒนาและปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่วิธีการดำเนินชีวิต หลักการเกษตรแนวใหม่ เคล็ดลับการทำธุรกิจ การลงทุน ไปจนถึงนโยบายขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ที่เรียกว่า “**หลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข**”

ห่วงที่ ๑ ความพอประมาณ คือ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ห่วงที่ ๒ ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ห่วงที่ ๓ มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ทั้ง ๓ ห่วงนี้ ผู้ปฏิบัติจะประสบผลได้ยังต้องคำนึงถึง ๒ เงื่อนไขประกอบกัน คือ

เงื่อนไขความรู้ คือ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน เพื่อให้มีความรอบคอบในการความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง และประกอบการวางแผนอย่างระมัดระวังในการปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างคือ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

หากถอดนิยามของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะพบว่าหัวใจสำคัญของแนวคิดคือ **การพึ่งพาตนเอง ไม่ทำอะไรเกินตัว** ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปในทางสายกลางที่นำไปสู่ ความยั่งยืน

เป็นที่ปรากฏชัดเจนแล้วว่า ผู้ที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นคุณธรรมในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้ชีวิตมีความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น ประเทศต่างๆ และสังคมโลกได้ยกย่องให้เป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

เราจะนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร

๑. พอประมาณ

ความพอประมาณนั้น มีสองนัย นัยหนึ่งคือ *การพึงตนเอง* อีกนัยหนึ่งคือ *ความพอดีไม่สุดโต่ง* ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ การบริโภค การใช้จ่าย การผลิต การลงทุน หรือแม้แต่การออมก็ต้องอยู่ในระดับที่ตนเองไม่เดือดร้อน

๒. มีเหตุผล

ไม่ว่าจะตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับระดับความพอประมาณจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล มีการพิจารณาเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องมองผลในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงคำนึงถึงความเสี่ยง และผลกระทบที่จะเกิดจากการตัดสินใจนั้นๆ นี่คือหลักที่จะทำให้เรามีความรอบคอบ ใช้จ่ายพอดีกับอัตรภาพ เกิดประโยชน์ หรือแม้แต่ *เวลา* อย่างคุ้มค่า ไม่เป็นผู้บริโภคนิยมนั่นเอง

๓. มีภูมิคุ้มกัน

การกระทำใดๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น ไม่เฉพาะแต่ในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องมองการณ์ไกลถึงอนาคต คำนึงถึงความเสี่ยง และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับผลกระทบ หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อาทิ การงาน การเงิน หรือแม้แต่สุขภาพของตัวเอง ฯลฯ

๔. มีความรู้คู่คุณธรรม

มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการและเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะทำอย่างรอบด้าน เมื่อมีความรู้ย่อมส่งผลให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง และสามารถปรับใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์ นอกจากนี้ต้องมี ความรอบคอบ และระมัดระวัง รู้จักวางแผนอย่างมีสติ ภายใต้คุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ ไม่หลง ดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง

นี่คือ ๔ หลักง่ายๆ หากใครทำได้ทั้งหมด นั้นแสดงว่าปฏิบัติคุณธรรมความพอเพียงได้ดี ชีวิตก็จะดำเนินไปอย่างมีความสุข สมดุล และก้าวหน้าอย่างยั่งยืนในที่สุด

คุณลักษณะคนหัวใจพอเพียง

๑. ไม่เป็นผู้บริโภคนิยม

- ใช้จ่ายอย่างพอประมาณ ไม่เกินพอดี มีเหตุมีผล
- บริโภคอุปโภคอย่างคุ้มค่า
- พิจารณาเลือกผลิตภัณฑ์อย่างรอบคอบ ไม่เบียดบังสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็ช่วยอุดหนุนชุมชน

๒. มีความใฝ่รู้

- มีความรู้ แต่ไม่ยึดติดตำรา
- พร้อมปรับเปลี่ยน และทดลองสิ่งใหม่ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

๓. รักษาคำพูดและชื่อเสียง

- พูดจริงทำจริง
- น่าเชื่อถือ และไว้วางใจได้

๔. ฝึกฝน แก้ไข ปรับปรุงตนเอง

- ยอมรับและแก้ไขสิ่งบกพร่องของตน
- บังคับ ควบคุมตนเองให้รู้จักปรับตัว
- ฝึกฝน ทดลองให้เกิดการปรับปรุงให้ถูกต้อง
- พัฒนาตนเองให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๕. ขยัน อดทน และมีความเพียร

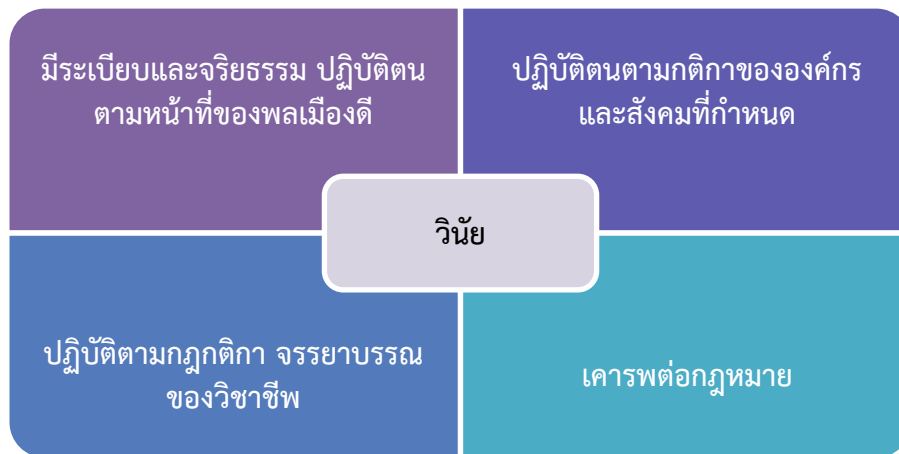
- ขยัน อดทนต่อการทำงาน ความเจ็บใจ ทนตรากตรำ และข่มอารมณ์ตนได้
- อดทนต่อความหนาว ร้อน หิว กระจาย
- ทนต่อความย่ำแย่ต่างๆ รวมถึงอำนาจฝ่ายต่ำ
- มีความเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

๖. เสียสละและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นเสมอ

- เสียสละ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล
- ช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์
- คำนึงถึงความยั่งยืน หรือผลกระทบต่อผู้อื่น ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเป็นหลัก
- ละเว้นความโกรธ ความเห็นแก่ตัว
- ใจกว้างที่จะร่วมงานกับผู้อื่น
- ไม่ยึดติดตัวตนของตนเองเป็นศูนย์กลาง

วินัย

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรม จรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมาย จากความหมายของคุณธรรม “**วินัย**” ข้างต้น จะเห็นคุณลักษณะของวินัย ดังนี้

วินัยตน วินัยชาติ : สองวินัยเป้าหมายเดียวกัน

วินัย แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

- **วินัยในตนเอง** คือ วินัย ที่เป็นเครื่องช่วยเหนี่ยวรั้งไม่ให้คุณคนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี และช่วยส่งเสริมผลักดันให้เกิดความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ อดทน ขยันหมั่นเพียร ตรงเวลา ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง รับผิดชอบต่อหน้าที่ ฟังตนเอง ประหยัด อดออมฯ
- **วินัยเพื่อส่วนรวม** คือ วินัยที่เกิดจากการกระทำของคุณคนแล้วจะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีระเบียบ มีความสุข และพัฒนาก้าวหน้าได้ดี ได้แก่ การเคารพระเบียบกฎหมาย วินัยจราจร การเข้าคิว เคารพสิทธิผู้อื่น รักษาทรัพย์สินและประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งหากขาดวินัยกลุ่มนี้ สังคมจะเกิดปัญหามากมาย และพัฒนาไปได้ช้า

ความจริงวินัยในตนเองและวินัยเพื่อส่วนรวมไม่ได้แยกออกจากกันชัดเจน แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือ ถ้าบุคคลในสังคมมีวินัยส่วนตน หลายๆ ด้าน และทำงานเป็นนิสัยก็จะกลายเป็นวินัยของสังคมเอง และส่งผลต่อการพัฒนาสังคมนั้น อีกด้านหนึ่ง หากสังคมมีวินัยหรือกติกาที่ชัดเจน และคนส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติก็จะทำให้บุคคลต้องปฏิบัติและกลายเป็นวินัยในตนเองในที่สุด

จะสร้างวินัยคนไทยได้อย่างไร

- สร้างวินัยด้วยการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน โดยเริ่มจากการเข้าสู่สังคมหรือชีวิตใหม่
- ใช้วินัยที่ลงตัวแล้ว คือ “วัฒนธรรม” มาช่วย เพราะวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งของการสร้างวินัย แผน ความเคยชิน พฤติกรรม
- สร้างวินัยให้ได้ผลด้วยระบบความสัมพันธ์ขององค์กรรวม ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา
- สร้างวินัยโดยการใช้ปัจจัยอื่นช่วยเสริม เช่น ความเป็นกัลยาณมิตรที่เป็นต้นแบบที่ดี มีความรัก และเหตุผล
- สร้างวินัยด้วยแรงหนุนของสภาพจิตใจ คือ การเอาปัจจัยด้านจิตใจมาตั้งเป็นอุดมคติ ที่เข้าใจ มีความมุ่งมั่น
- สร้างวินัยโดยใช้กฎเกณฑ์บังคับ หมายถึงการใช้กฎหมาย กฎเกณฑ์มาควบคุม บังคับ ลงโทษ
- เห็นความดีและประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎระเบียบ

คนแบบไหนมีวินัยในตนเอง

- มีความอดทน อดกลั้น
- มุ่งมั่นตั้งใจ
- มีความรับผิดชอบ
- ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
- ขยันหมั่นเพียร

- ใฝ่หาความรู้ มีเหตุผล
- รักษาคำพูด ตรงต่อเวลา
- รู้จักวางแผนและแบ่งเวลาเป็น
- เปิดใจรับทุกคำแนะนำ หรือคำติชม และนำความผิดพลาดมาปรับปรุงแก้ไข

สุจริต

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง กล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม

จากความหมายของคุณธรรม “สุจริต” ข้างต้น จะเห็นคุณลักษณะของสุจริต ดังนี้

สุจริต เป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงสู่คุณธรรมอื่นๆ เช่น

จิตอาสา

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมิใช่หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม และของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

จากความหมายของคุณธรรม “จิตอาสา” ข้างต้น จะเห็นคุณลักษณะของจิตอาสา ดังนี้

“จิตอาสา” ช่วยสร้างคนดี สังคมดี อย่างไร

จิตอาสา เป็นคุณธรรมสากลที่ช่วยให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ซึ่งจิตอาสาจะเชื่อมโยงกับคุณธรรมอื่นๆ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของผู้ที่มีจิตอาสา คือ เป็นผู้ที่มีความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา อยากช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์หรือมีความสุข การเป็นผู้มีจิตอาสาอย่างอมมีใจที่เป็นผู้ให้ หรือ ทาน ซึ่งการให้นั้นมิได้หมายถึงเพียงการให้เงินทองสิ่งของเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการให้ความคิด ให้คำปรึกษาและให้เวลาด้วย

อีกระดับหนึ่งของจิตอาสา คือ จิตสาธารณะ คือ มีความใส่ใจต่อสังคม หมายถึง มีความรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น แม้ไม่ใช่งานในหน้าที่ เมื่อคนในสังคมมีจิตอาสา จิตสาธารณะกันมากขึ้น ก็จะทำให้เกิดการทำงานร่วมกันทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและนำไปสู่สันติสุขได้

คุณสมบัติของจิตอาสาที่ดี

๑. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและรับผิดชอบต่อผู้อื่น

- คิดดี พูดดี และทำดี
- จัดการชีวิตตนเองได้
- ไม่ทำให้คนอื่นและสังคมเดือดร้อน

๒. เสนอตัวทำงานเพื่อผู้อื่น

- ช่วยเหลือคนอื่นเมื่อมีโอกาส
- ด้วยความสมัครใจและเต็มใจ
- ไม่คำนึงถึงผลตอบแทน ทำดีเพื่อความดี

๓. ใส่ใจต่อสังคม

- ไม่นิ่งดูตายต่อปัญหาสังคม
- เข้าร่วมแก้ไข ไม่วิจารณ์อย่างเดียว
- รับฟังและเคารพต่อความเห็นที่แตกต่าง
- เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ

แหล่งที่มาข้อมูล

“การส่งเสริมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา
สร้างคนดีสู่สังคม”